

POZNÁMKY K PŮVODNÍMU OBLEČENÍ CIKÁNŮ V 15 - 18. STOLETÍ ZEJMÉNA NA MORAVĚ

Doc. Martina Hřibová

Smyslem předkládané rešerše je krátký popis oděvů cikánského etnika od jeho příchodu do Evropy až po 18. století. Úvodem bych ráda vysvětlila, že v tomto textu používaný starší výraz Cikáni pro toto etnikum není myšlen hanlivě, termín vychází z dobových prací. Jak je patrné ze zápisů v dobových pramenech i ilustrací, oděvy používané dnes pro folklorní či filmové účely neodpovídají tehdejším. Dostupné literatury je ale minimum a proto tato studie není vyčerpávající.

Obr.1

Za zemi původu se považuje Indie, ze které Cikáni postupně přišli v několika vlnách. Jejich předkové se pravděpodobně v 7 - 8.stol, díky opakovaným vpádům Arabů, přesunuli do Persie, ze které putovali dále přes Arménii do Evropy.

Nejstarší evropská zmínka o Cikánech je z roku 1068 z Konstantinopole. Do Uher přišli kolem roku 1219 (pravděpodobně z Byzance), a počátkem 15. stol se pohybují v Německu. Z roku 1417 pochází první záznam v kronikách i o jejich přítomnosti na Moravě. [1]

Vliv stěhování a kočovného života na jejich styl oděvu je výrazný. Původní vzhled Cikánů kronikáři popisovali takto:

„Muži měli velmi tmavou pleť, dlouhé vlasy a vousy, ženy měly kolem hlavy plátno omotané jako turban a nosily krátké košile, přes které měly na rameni připevněný hrubý přehoz. Ženy a děti měly v uších stříbrné náušnice“ (záznam Arraských konšelů, 1421 a stejně hovoří i zpráva z roku 1422 z Bologně) [6]

Obr.2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr.6

V období feudalismu byl oděv většiny obyvatelstva produktem domácí výroby. Tento způsob obstarávání oblečení u Cikánů nepřicházel v úvahu vzhledem ke kočovnému způsobu života. Byli v tomto směru hlavně odkázáni na domácí obyvatelstvo, od něhož získávali starší, obnošené kusy jako protihodnotu za některé služby. Oděv získávali i dary, krádeží, zřídka koupí. Jejich oděvní součásti tedy pocházely od obyvatelstva, jehož územím prošli nebo žili. Vlastní hledisko Cikánů se mohlo uplatnit nanejvýš při volbě již hotových produktů. Ve způsobu odívání se postupně začali přizpůsobovat nejchudším vrstvám domácího obyvatelstva. [5] Jsou známy i případy stížností na způsob oblečení Cikánů, kteří “zlobí...obyvatele svým neslušným oblečením či téměř zcela obnaženými těly.” [1]

U všech cikánských skupin, které přišly do západní Evropy, zaznamenali kronikáři značný rozdíl mezi honosným vzhledem náčelníků, kteří se označovali tituly běžnými v zemích, jimiž procházeli, a bídým oblečením ostatních příslušníků [1, 7].

V souvislosti s obživou je zajímavé, že záznamy z let 1418 - 19 ze Švýcarska mluví o tom, že

Cikáni, ačkoliv byli špatně oblečeni (chatrné oblečení), vlastnili mnoho stříbra a zlata a za jídlo bohatě platili. Podle pozdějších záznamů se naopak Cikánům v dalších zemích střední a západní Evropy poskytovala almužna jako chudým poutníkům. [2]

Detailních popisů cikánského oblečení je známo málo a to ještě pouze tehdy, když byli uvězněni či hledáni např. po útěku z vězení, takže neměli reprezentativní úbory. Popis moravských Cikánů z roku 1767, kteří zřejmě žili na panství Uherský Ostroh, udává toto: „Jeden měl oblečeny pouze bílé lněné kalhoty a bílou selskou halenu a chodil bos. (Haleny byly vyráběny z hrubé neodmaštěné ovčí vlny a používaly je pouze nejchudší vrstvy obyvatel, a to většinou do nepohody). Další byl oblečen rovněž v bílé haleně. Na hlavě měl starou zelenou čepici, zřejmě na způsob beranice (šité ze čtyř dílů). Na nohou měl černé punčochy a něco na způsob krpců, zřejmě ze sukna, které měl připevněny k nohám šňůrami. Cikánský kovář Tomáš Daniel byl oblečen ve staré haleně, valašské košili a plátěných gatích, nohy měl obalené do onucí vyrobených z hader a plsti. Zřejmě to byly onuce, na nichž měl ještě primitivní krpce z plsti.

Ženské oblečení je doloženo pouze v jediném případě: Cikánka byla oblečena v černé sukni a bílých roztrhaných punčochách, na hlavě měla ženský čepec s bílým šátkem.

Ve všech uvedených případech se jedná o stejné oblečení, které jinak z domácího obyvatelstva nosili pouze

Obr.7

nejchudší. Tomu odpovídá rovněž absence soukenných materiálů. V doloženém oblečení se vyskytují pouze lněné oděvy. [1]

Zamyslíme-li se nad faktem, že mezi doloženými profesemi Cikánů krejčí či švadlena nefigurovala, uvědomíme-li si podmínky způsobu života nevhodného pro výrobu ošacení a vezme-li v úvahu četné zprávy o způsobu nabývání většinou obnošeného oblečení od usedlých nemajetných obyvatel, tak je jasné, že tyto citované dobové zprávy věrně zobrazují tehdejší oděvy. Dalším důležitým faktorem je i to, že i usazené nemajetné obyvatelstvo se více

Obr.8

soustředilo na důležitější aspekty než sledování módních vlivů a jejich oděv se neměnil nijak výrazně. Není tedy pravděpodobné, že by typický oděv Cikánů byl přezdobený a honosný.

Dá se říct, že cikánský „kroj“ byl charakteristický pestrými barevnými kombinacemi. Převládala červená jako ochranná magická barva s tmavě modrou, oranžovou, žlutou a zelenou. [8]

Tzv. Cikánská varovná tabule (Obr. 8) ukazuje, jak zleva přichází pětičlenná skupina Cikánů, patrně rodina. V čele skupiny kráčí vousatý muž, ukazující levou napřaženou rukou se vztyčeným ukazováčkem vpřed. Na hlavě

má klobouk. Je oblečen v kabátec, opásaný šerpou, kalhoty má zastrčeny ve vysokých shrnovacích botách. Kolem krku má uvázaný šátek. Po levém boku má na šerpě zavěšenou zahnutou šavli, zakončenou ptáčím hlavou; podle tvaru rukojeti lze usuzovat na ruský typ šavle, tzv. „šašku“. Vpředu po pravé straně těla je na šerpě zavěšena další zbraň; jedná se pravděpodobně o palici, typ úderné zbraně. Tyto palice mívaly bronzové hlavy. V pravé ruce drží muž přes rameno přehozenou zašpičatělou hůl, na níž je zavěšen ranec [1]. Odznakem moci cikánských vůdců (vajdů) byla hůl (dřevěná, pobitá mincemi) nebo rovná hůl se stříbrnou palicí nahoře (napodobenina žezla) [8]. Za ním kráčí bosá žena v tradičním cikánském oblečení: na hlavě má šátek vzadu zavázaný, přes sebe má přehozen volný přehoz, zvaný „schiavina“, zřejmě upevněný nad pravým ramenem. Schiavina je starý pastevecký oděv z Orientu, původně velký čtyřhranný vlněný šátek, uvázaný nad jedním ramenem. [1] Zápis v *Le Journal d'un Bourgeois de Paris* ze dne 17. srpna 1427 popisuje, že „byli oblečeni v *Flaussaie*, hrubý starý materiál připevněný k rameni tlustým pruhem látky nebo šňůrkou...“ [9] Schiavina je nejčastěji zobrazena v tmavých barvách, ač je možno nalézt i světlejší barvy. Je možné, že nošení schiaviny se později změnilo na oblibu nošení trojčipého šátku uvázaného přes sukni na jednom boku. Pod přehozem má oblečený bílý volný šat s nabíranými rukávy, který může mít skrytý otvor umožňující snadnější kojení. Pod šatem ještě ženy někdy nosily košili stejného tvaru. [1]

Zajímavou součástí sukně byla také spodní kapsa (post', positi) do které se vešla jedna slepice. Pro ženy platilo striktní pravidlo být co nejvíce zahalená, tedy dlouhé sukně či košile. Zápis v *Le Journal d'un Bourgeois de Paris* ze dne 17. srpna 1427 říká, že „jejich jediným lněným oděvem byly staré košile nebo blůzy...“ [9] Vyobrazení z 16. a 17. stol. zachycují černé výšivky a krajka na košilích podobné jaké nosila většinová společnost. Pokrývky hlavy pro ženy byly různé. Do současnosti se uchoval zvyk pocházející pravděpodobně z indických tradic, že mladé novomanželce je uvázaný šátek (diklo) kolem hlavy její tchýní či jinou významnou členkou komunity. Diklo byly jednoduché závoje přišpendlené k pruhu látky a zavázané za krkem. Druhou možností bylo zakrytí krku i hlavy. Další pokrývkou hlavy byly turbany nebo ploché čepce uvázané pod bradou. Čepce mohly být zdobeny červenou nebo černou výšivkou.

Autor *Le Journal d'un Bourgeois de Paris* (17. srpna 1427) zaznamenal u žen i to, že v tvářích mají boláky (nebo snad tetování) a mají černé vlasy jako „koňská oháňka“. [9] Podle vyjádření dr. Horváthové si ženy zejména v zimě vytvářely jednorázovou obuv – tzv. bočkory, ručně šité z hrubé tkaniny nebo pytloviny a naplněné slámou. [8] Vyobrazení ukazují ženy většinou bosé.

Cikánka nese na zádech v nůši dítě, zřejmě oblečené v košili. Pravou rukou drží za ruku bosé děvče, oblečené v obdobném kroji, jako má sama. Po její levici jde menší chlapec se vztyčenou levou rukou, oblečený v přepásané kytlici sahající po kolena a v kalhotách zastrčených do vysokých bot. Vpravo stojí kat a ukazuje různé tresty hrozící Cikánům při vniknutí do země. [1]

Zajímavé je, že muž i chlapec jsou oblečeni dobře. Muž má poměrně hodně zbraní, což bylo výsadou šlechticů. Za povšimnutí stojí i rozdíl mezi oblečením cikána a kata, což byla osoba nečistá a tradičně zobrazována v módních oděvech.

Rozdíl mezi oblečením mužů a žen

Například ve francouzském městě Tournais kronikář v květnu 1422 napsal: "Muži, kteří jsou lépe oblečeni než ženy, jsou dobrými znalci koní, se kterými obchodují." [2]

Muži se vzhledem k častějšímu styku s místním obyvatelstvem rychleji přizpůsobili většinovému stylu. Například v Uhrách muži nosili červené úzké kalhoty se šňůrováním či aplikacemi, vesty a bílé košile. [8]

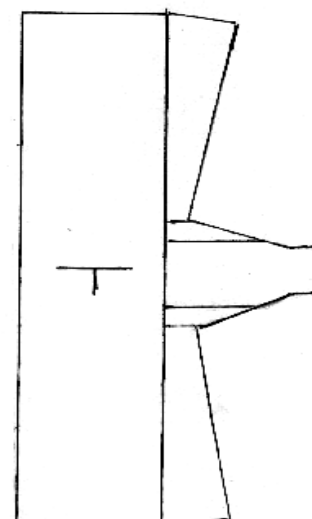

Obr.9

Obr. 10

Cikánské ženy si svůj způsob původního oblečení udržely mnohem déle. Dá se říct, že v průběhu 15. až 17. století se jejich základní skladba oděvu alespoň na území Moravy příliš nelišila a pokud přejímaly některé součásti podle cizích oděvů, pak od méně movité populace. Uvedený střih (obr. 11) je pravděpodobná konstrukce ženských šatů či košile založená na známých střizích Východní Asie a Středního Východu.

Obr. 11

Záznam Arraských konšelů z r. 1421 i zpráva z roku 1422 a Le Journal d'un Bourgeois de Paris (1427) hovoří o tom, že všechny ženy měly „propíchnuté uši a nosily jednu nebo dvě náušnice. Říkají, že je

to tak módní v jejich zemi.” Prameny hovoří též o nošení velkého množství šperků jak muži, tak ženami náhrdelníky ze zlatých mincí, prsteny na každém prstě, občas i na nohou, náramky nad loktem či kolem kotníků či velké náušnice. Clebert udává, že tento zvyk vychází z indické tradice, kdy zatímco je muž pryč z domu, má žena na sobě rodinný majetek [10]. V případě cestování je vskutku nejlepším místem uložení přímo na těle. Chybějící šperky na dobových vyobrazeních pak mohou být vysvětleny tím, že obrazy buď zobrazují tábory („domov“) nebo druhým námětem je moment, kdy ženy předpovídají budoucnost mimo domov. Clebert popisuje zasnubní tradici: *Symbolem zasnub (pliashka) je láhev vína nebo brandy zabalená do světle barevného hedvábného šátku, kterou přináší ženichův otec na slavnost. Náhrdelník ze zlatých mincí je obvykle připojen k láhvi. Ženichův otec tento náhrdelník pověsí kolem krku budoucí nevěsty.. náhrdelník je jasným znakem toho, že dívka je zadaná.* [10] Tento zvyk může být důvodem současné představy vzhledu cikánských žen se zlatými šperky. Dalším vysvětlením může být možnost tureckých či orientálních inspirací. Otázkou je, v které době se tento vliv mohl rozvinout. V době, kdy již Cikáni měli zvyk mince našívát, tak jimi zdobili sukně, kabáty a vesty nebo je nosili na šňůrách kolem krku, ve vlasech či na ruce, tanečnice pak na nohou. Znakem vůdce (vajdy) jsou kromě jiného kulovité stříbrné gombíky.

Obr. 12

Obr. 13

Obr. 14

Oděv bohatých

Podle popisu nejchudších oděvů cikánského etnika nelze hodnotit oděvy bohatých, o kterých je podle zpráv kronikářů již z 15. století známo, že nosili honosné oděvy. Bohatých osob nebylo mnoho, ale bylo by chybou je opominout.

Edward Hall ve Chronicle of King Henry the Eight popisuje dvě ženy u soudního přelíčení r. 1510: „Hlavy měly zavinuté po způsobu Egyptánek látkou zlatem vyšívanou.“ Obecně se dá říct, že v této době se oděv bohatých lišil hlavně použitím kvalitnějších materiálů. Jako příklad může sloužit Tournaiská tapiserie:

Návštěva Cikánů, asi 1490. (Obr. 14). Postavy v levé části zobrazují Cikány. Podle věrnosti oblečení francouzských šlechticů lze soudit, že i ostatní jsou ukázáni věrohodně a jejich vzhled koresponduje s popisy kronikářů.

Podíváme-li se na obrazy slavných malířů jako Tizian, Giorgio, Corregio nebo Il Garofal, tak získáme obdobný výjev: ženy v turbanech (někdy zpevněných kosticí) v dlouhých košilích, přes které je přes rameno sepnutý přehoz. [6]

Zikmund Winter [7] píše: Obraz cikánův známe od Václava Olomouckého z počátku 16. století. Cikán je dosti švihácký člověk. Má módní klobouk špičatý, kabát vyvlačovaný, plášť řasný, boty ohrnovací. Za zbraň má hrubou hůl. Cikánka má u sukně přeširoké rukávy, na hlavě plachtu jako turban zavitou. Cikáně je nahé. [7]

V 19. století, jak se postupně změnila móda v celé Evropě, tak se změnilo i oblečení Cikánů. Nechodili již ve svých tradičních oděvech, ale pozměnili evropské oděvní součásti k obrazu svému. Muži nosili košile, často pestrobarevné, vesty a kabátce, movitější s řadami velkých stříbrných knoflíků (které byly někdy velké jako slepičí vejce). Bohaté ženy měly zlatáky vpletené do copů nebo pověšené okolo krků či v záhradří, dlouhé sukně, široké košile, krátké kabátky a velké šátky přes vlasy či ramena (cca 1868, Kalderaši v Anglii). [6]

Závěr

Pravděpodobně typickým oděvem Cikánů byl u mužů oděv odpovídající chudší části místní populace. Nosili delší vlasy a kníry, košile, vysoké boty a kalhoty podkasané. Často brávali s sebou i delší hůl. Ženy se zpočátku oblékaly tradičněji do bílé košile s širokými rukávy a schiaviny. Později se též přizpůsobily místním zvyklostem a nosily oděvy odpovídající místním krojům, které si barevnými doplňky kombinaci upravovaly dle svých představ.

Dodatek

Nepochybuji, že mohou existovat podrobnější informace, takže pokud byste je měli, ocenila bych Vaši zprávu. Mockrát děkuji.

Poděkování

Děkuji za podporu při sestavování tohoto článku Muzeu romské kultury v Brně, zvláště pak dr. J. Horváthové za cenné rady.

Prameny:

[1] HANZAL, Jiří. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století: dějiny etnika na okraji společnosti*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, 240 s. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-710-6508-0.

[2] HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Lidové noviny, 2002. 84 s

[3] LHOTKA, Petr. Romové ve středověku. In: *Romea.cz* [online]. [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://skola.romea.cz/cs/historie/romove-ve-stredoveku/>

[4] TACKETT Dinah, 15th and 16th Century Gypsy Women's Costume, [online]. In: . [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <http://www.camdentor.org/gypsyclass.htm>

[5] The Romanian Museum in Chicago, [online]. In: . [cit. 2006-01-13]. Dostupné z: (<http://www.romanianmuseum.com/museum/folk/galerie.htm>)

[6] FRASER, Angus M. *Cikáni*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, 374 s. Dějiny národů (NLN, Nakladatelství Lidové noviny). ISBN 80-710-6212-X.

[7] WINTER, Zikmund. *Dějiny kroje v zemích českých*. Praha: F. Šimáček, 1893, 670 s.

[8] *Muzeum romské kultury* [online]. Brno [cit. 2016-01-12]. Dostupné z: <http://www.rommuz.cz/> [9]

KLUČINA, Petr. *Tricetiletá válka: obraz doby 1618-1648*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2000, 409 s. ISBN 80-718-5311-9.

[9] MOFFITT, John F. *Caravaggio in context: learned naturalism and Renaissance humanism*. Jefferson, N.C.: McFarland, 2004, ix, 257 p. ISBN 07-864-1959-8.

[10] CLEBERT, Jean-Paul, *The Gypsies*, Translated by Charles Duff, Penguin Books Australia Ltd, Ringwood, Victoria, Australia. 1963, ISBN 78-0140024623

[11] ELLIOT, Roxi J. *Romani Persona Building* [online]. In: . [cit. 2016-01-13]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/download/736224869828110/Romani%20Persona%20Building.pptx>

Seznam vyobrazení:

1. 1577, Cikánská matka s dítětem, rytina, Heinrich Weigel, The British Museum, Londýn, [http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?assetId=567669001&objectId=1548224&partId=1]
2. 1536? Cikánská žena, která údajně vyléčila skotského krále, [Cikáni, August Fraser, 1998, ISBN 80-7106-212-X]
3. 1596-97, detail Vykladačky budoucnosti, Carravagio [15th and 16th Century Gypsy Women's Costume, Dinah Tackett,]
4. 1632-35, Vykladačka budoucnosti, detail, Georges La Tour, New York, The Metropolitan Museum of Art - Dist. RMN/ Image of the MMA [15th and 16th Century Gypsy Women's Costume, Dinah Tackett,]
5. 1485-90, stojící postava v pravo, sedící postava, detail „Vozu sena“, Hieronymus Bosh, [http://www.lepoint.fr/diaporamas-culture/bohemes-entre-romantisme-et-realisme-05-10-2012-1513696_290.php]
6. 1485-80, „Cikánská rodina“, Hausbuchmeister [Cikáni na Moravě v 15. až 18. století, Jiří Hanzal, ISBN 80-7106-508-0]
7. 1600, Cikánský kovář s pomocníkem [Cikáni na Moravě v 15. až 18. století, Jiří Hanzal, ISBN 80-7106-508-0]
8. 1708, Cikánská varovná tabule ze Slezka [Cikáni na Moravě v 15. až 18. století, Jiří Hanzal, ISBN 80-7106-508-0]
9. 17. stol, Vůdce Romů (vojvoda), Balkán (Demeter N. – Bessonov N. – Kutěnkov V., Istorija Cygan, Voronež 2000.) [Romové ve středověku, Petr Lhotka]
10. 18. stol, Romský vůdce (vajda), Uhry (Cigány Kép-Roma Kép/ Gypsy Image-Roma Image, Budapest 1998 [Romové ve středověku, Petr Lhotka]
11. střih ženského oděvu [15th and 16th Century Gypsy Women's Costume, Dinah Tackett,]
12. 1621-1631, Jacques Callot, Procesí cikánů, The British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=1561457&partId=1&searchText=Jacques+Callot&page=12
13. 1621-1631, Jacques Callot, Procesí cikánů, The British Museum, http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?assetId=118308001&objectId=1561421&partId=1
14. 1490, Návšteva Cikánů, Tournaiská tapiserie [Currier Museum of Art]
15. 1475-1480, Woman with Two Children and a Blank Shield, Master of the Housebook [ELLIOT, Roxi J. *Romani Persona Building*]
16. 1485, Untitled, Diebold Schilling d. A., [ELLIOT, Roxi J. *Romani Persona Building*]
17. 1501 -1525, The Fortune Tellers, Geschiedeins van der Zigeuners of Carrcbarra: de waarzegster, Arnold Poissonnier and Antoine Fieret, [ELLIOT, Roxi J. *Romani Persona Building*]
18. 1510, Gypsies in the Market, Hans Burgkmair, [ELLIOT, Roxi J. *Romani Persona Building*]
19. 1516-1518, Boccaccio Boccaccino l'Ancien © Florence, Galleria degli Uffizi Istituti museali della Soprintendenza Speciale per il Polo Museale Fiorentino, [http://www.lepoint.fr/diaporamas-culture/bohemes-entre-romantisme-et-realisme-05-10-2012-1513696_290.php]
20. 1595 -1605, Scene from Commedia dell'Arte, Unknown Artist, Flemmish, Nicolas © Sarasota, The John and Mable Ringling Museum of Art, the State Art Museum of Florida [http://www.lepoint.fr/diaporamas-culture/bohemes-entre-romantisme-et-realisme-05-10-2012-1513696_290.php]
21. Konec 16. stol/ poč. 17.stol, The Gypsy Woman, Jacques de Gheyn, Herzog Anton Ulrich Museum, [ELLIOT, Roxi J. *Romani Persona Building*]
22. 1565 -75, Věštkyně, Herzog Anton Ulrich Museum, [ELLIOT, Roxi J. *Romani Persona Building*]
23. 1603, The Campo Vaccion With a Gypsy Woman Reading a Palm, Paul Bril, [ELLIOT, Roxi J. *Romani Persona Building*]
24. 1605, Three Gypsies, Jacob de Gheyn II, [ELLIOT, Roxi J. *Romani Persona Building*]

25. 1616, Gypsy Fortune Teller, Barlolemeo Manfredi, [ELLIOT, Roxi J. Romani Persona Building]
26. 1617, The Fortune Teller, Simon Vouet, [ELLIOT, Roxi J. Romani Persona Building]
27. 1620 - 1622, Cardsharps and Fortune Teller, Nicolas Regneir, [ELLIOT, Roxi J. Romani Persona Building]
28. 1621, An Illustration of a Gypsy Woman reading the palm of Frederick V, Grinotliche Weis[sad]ung Vom Heidel[berg]er Vermet..., Unknown Artist, [ELLIOT, Roxi J. Romani Persona Building]
29. 1625, The Fortune Teller, Nicolas Regneir, [ELLIOT, Roxi J. Romani Persona Building]
30. 1650-1690, Bohemians, David Tenniers II , [ELLIOT, Roxi J. Romani Persona Building]

Obrazová příloha

Obr. 15 1475-1480, Woman with Two Children and a Blank Shield, Master of the Housebook,

Obr. 16 1485, Untitled, Diebold Schilling d. A.

Obr. 17 1501 -1525, The Fortune Tellers, Geschiedeins van der Zigeuners of Carrbarra: de waarzegster, Arnold Poissonnier and Antoine Fieret

Obr. 18 1510, Gypsies in the Market, Hans Burgkmair

Obr. 19 1516-1518, Gypsy Girl, Boccaccino

Obr. 20 1595 -1605, Scene from Commedia dell' Arte, Unknown Artist, Flemish

Obr. 21 Konec 16. stol/ poč. 17.stol, The Gypsy Woman, Jacques de Gheyn, Herzog Anton Ulrich Museum

Obr. 22 1565 -75, Věštkyně, Herzog Anton Ulrich Museum

Obr. 23 1603, The Campo Vaccin With a Gypsy Woman Reading a Palm, Paul Brill

Obr. 24 1605, Three Gypsies, Jacob de Gheyn II

Obr. 25 1616, Gypsy Fortune Teller, Barlolemeo Manfredi

Obr. 26 1617, The Fortune Teller, Simon Vouet

Obr. 27 1620 - 1622, Cardsharps and Fortune Teller, Nicolas Regneir

Obr. 28 1621, An Illustration of a Gypsy Woman reading the palm of Frederick V, Grinotliche Weis[sad]ung Vom Heidel[berg]er Vernet..., Unknown Artist

Obr. 29 1625, The Fortune Teller, Nicolas Regneir

Obr. 30 1650-1690, Bohemians, David Tenniers II